

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-5-40>**Гальцова О.Л.***доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри національної економіки, маркетингу
та міжнародних економічних відносин
Класичного приватного університету***Хакімова Х.Р.***магістр
Запорізького національного університету***Galtsova Olga***Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of National Economy
and Marketing and International Economic Relations,
Private Private University***Khakimova H.***Master
Zaporizhzhia National University*

УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БАНКУ, ЇХ СКЛАД ТА АНАЛІЗ

BANK INCOME MANAGEMENT, COMPOSITION AND ANALYSIS

АНОТАЦІЯ

Сьогодні, у важкі часи руйнування національного й економічного суверенітету, економічні проблеми в країні вимагають від вітчизняних банків підвищення ефективності банківської діяльності. Провідна роль у вирішенні цього питання відводиться формуванню та регулюванню доходів та витрат банківської системи України. У статті розглянуто поняття, склад, структуру доходів і витрат. Оскільки кожне підприємство є комерційною організацією, то головною метою його є отримання прибутку. Прибуток у свою чергу складається з таких складників: доходу, тобто збільшення економічних вигід, та витрат, тобто збільшення зобов'язань, і порівнявши ці два показники, ми вийдемо на фінансовий результат. Перш ніж намагатися зрозуміти склад доходів і витрат, тобто з яких статей вони складаються, треба зрозуміти саме значення цих понять. Тому це дослідження було розпочате саме з їх роз'яснення. Оскільки банки займаються специфічним видом діяльності, то в статті наведена загальна класифікація доходів і витрат, тобто види, на які поділяються доходи і витрати (відсоткові та невідсоткові). Умовою ефективного управління фінансовою діяльністю комерційного банку є аналіз його доходів і витрат, що виступає орієнтиром отримання прибутку як необхідної умови його функціонування та подальшого розвитку. Аналіз складу та структури доходів і витрат проведено на основі показників діяльності ПАТ «ПУМБ», що є одним із провідних українських банків. Аналіз структури доходів та витрат проведений за три роки, а саме 2016-2018 рр. на основі звіту про фінансові результати. Для проведення аналізу був використаний структурний аналіз, мета якого полягає у визначенні питомої ваги окремого виду доходу (витрат) серед загальної суми. Проведений аналіз показав, що найбільшу частку серед доходів займають процентні доходи, в межах 73%, це зумовлено специфікою діяльності банку, а саме надання кредитів та отримання відсотків за розміщення тимчасово вільних коштів. Це є основним видом діяльності банків. Далі йдуть комісійні доходи, в межах 20%, це є додаткові послуги, які надає банк. Щодо аналізу витрат, то найбільша стаття витрат – це відсоткові витрати (35%) та операційні витрати (48%), а найменші статті витрат – це комісійні витрати (5-7%) та витрати податку на прибуток, в межах від 1 до 5%. Після кожного з розрахунків надається коментар.

Ключові слова: банк, доходи, витрати, відсоткові доходи, відсоткові витрати, звіт про фінансові результати, управління.

АННОТАЦИЯ

Сегодня в тяжелые времена разрушения национально-го и экономического суверенитета, экономические проблемы в стране требуют от банков повышения эффективности банковской деятельности. Ведущая роль в решении данного вопроса отводится формированию и регулированию доходов и расходов банковской системы Украины. В статье рассмотрены понятие, состав, структуру доходов и расходов. Так как каждое предприятие является коммерческой организацией, то главной целью его выступает получение прибыли. Прибыль в свою очередь состоит из следующих составляющих: дохода, то есть увеличения экономических выгод и затрат, то есть увеличения обязательств и сравнив эти два показателя мы выйдем на финансовый результат. Прежде чем пытаться понять состав доходов и расходов, то есть из каких статей они состоят, нужно понять само значение этих понятий. Поэтому данное исследование было начато именно с их раз толкование. Так, как банки занимаются специфическим видом деятельности, то в статье подано общую классификацию доходов и расходов, то есть виды, на которые делятся доходы и расходы (процентные и не процентные). Условием эффективного управления финансовой деятельностью коммерческого банка является анализ его доходов и расходов, что выступает орієнтиром получение прибыли как необходимого условия его функционирования и дальнейшего развития. Анализ состава и структуры доходов и расходов проведен на основе показателей деятельности ПАО «ПУМБ», который является одним из ведущих украинских банков. Анализ структуры доходов и расходов произведен за три года, а именно 2016-2018 гг. на основе отчета о финансовых результатах. Для проведения анализа был использован структурный анализ, цель которого состоит в определении удельного веса отдельного вида дохода(расхода) среди общей суммы. Проведенный анализ показал, что наибольшую долю среди доходов занимают процентные доходы, в межах73%, это в свою очередь обусловлено спецификой деятельности банка, а именно предоставление кредитов и получение процентов за размещение временно свободных средств. Это является основным видом деятельности банков. Далее идут комиссионные доходы в межах20%, это дополнительные услуги, которые предоставляет банк. По анализу расходов, то самая большая статья расходов, это процентные расходы, в пределах 35% и операционные расходы (48%), а самые маленькие статьи расходов - это комиссионные расходы, в пределах

5-7%, и расходы налога на прибыль, в пределах от 1 до 5%. После каждого расчета представляется комментарий.

Ключевые слова: банк, доходы, расходы, процентные доходы, процентные расходы, отчет о финансовых результатах, управление.

ANNOTATION

Today, in difficult times of destruction of national and economic sovereignty, economic problems in the country require banks to improve the efficiency of banking activities. The leading role in solving this issue is given to the formation and regulation of income and expenses of the banking system of Ukraine. The article deals with the concept, composition, structure of income and expenses. Since each enterprise is a commercial organization, the main purpose of it is to make a profit. Profit, in turn, consists of the following components: income, that is, an increase in economic benefits and costs, that is, an increase in liabilities and comparing these two indicators, we will reach a financial result. Before trying to understand the composition of income and expenses, that is, what items they consist of, you need to understand the very meaning of these concepts. Therefore, this study was started with their interpretation of roses. Since banks are engaged in a specific type of activity, the article filed a General classification of income and expenses, that is, the types into which income and expenses are divided (interest and non-interest). The condition of effective management of financial activity of commercial Bank is the analysis of its income and expenses that acts as a reference point receiving profit as a necessary condition of its functioning and further development. Analysis of the composition and structure of income and expenses was carried out on the basis of the performance of PJSC FUIB, which is one of the leading Ukrainian banks. Analysis of the structure of income and expenses made for three years, namely 2016-2018. based on the statement of financial performance. For the analysis was used structural analysis, the purpose of which is to determine the proportion of a particular type of income (expense) of the total amount. The analysis showed that the largest share of income is interest income, in mezhah73%, this in turn is due to the specifics of the Bank, namely the provision of loans and interest for the placement of temporarily available funds. This is the main activity of banks. Next come the Commission income, in mezhah20%, it is additional services provided by the Bank. According to the analysis of expenses, the largest item of expenses is interest expenses, within 35% and operating expenses (48%), and the smallest items of expenses are Commission expenses, within 5-7%, and income tax expenses, within 1 to 5%. A comment is provided after each calculation.

Key words: Bank, income, expenses, interest income, interest expense, report on financial results, management.

Постановка проблеми. Головною метою діяльності підприємства в умовах ринкової економіки є досягнення високих фінансових результатів у вигляді прибутків. Прибуток у свою чергу, це різниця між доходами банку та його витратами, тому правильне розуміння поняття «доходи», «витрати», їх суть та склад дозволить досягти бажаних результатів. Саме цим і визначається актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які присвятили свої праці розробці питання аналізу доходів та витрат комерційних банків є чимало провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: М.Д. Алексеєнко, О.В. Васюренко, В.В. Вітлінський, А.М. Герасимович, Д. Гладких, Т.Д. Косова, В.М. Кочетков, О.А. Криклій, І.М. Парасій Вергуненко, К.С. Письменна, В.М. Шелудько, Альтман, Т. Кох, Н.М. Марковіц, Е. Рід, П. Роуз, Дж. Сінкі, У. Харрісон, та інших. Однак при всій важли-

вості досліджень та опублікування їх результатів у наукових працях їх наукова розробленість далеко невизначена. Зокрема, вони потребують узагальнення питання впливу доходів та витрат на прибутковість банківських установ.

Постановка завдання. Метою статті є визначення суті складових фінансового результату підприємства, а саме доходів і витрат. Для виконання цієї мети необхідно: розглянути з різних позицій дані поняття, провести аналіз складу та структури доходів і витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Склад доходів і витрат обумовлений фінансовою природою банківської справи, яка і визначає порядок формування прибутку. Доходи банку це основа для розвитку його діяльності, яка забезпечує вирішення таких завдань:

- по перше, основна частина доходів банку є джерелом покриття витрат. Реалізація цього завдання забезпечує самокупність операцій баку.

- по друге, частина доходів банку є джерелом формування чистого прибутку. За рахунок прибутку банк формує фонди та резерви для подальшого його розвитку та зниження ризиків. При реалізації цього завдання банк розвивається в довгостроковому періоді та забезпечує самофінансування розвитку.

Якщо розглядати поняття «доходи» та «витрати» з економічної точки зору, то воно наступне: доходи – це кошти, які надійшли у розпорядження банку у результаті його діяльності. Відповідно до «Сучасного економічного словника» у широкому розумінні «доходи – це будь який приплив грошових коштів або отримання матеріальних цінностей, що мають грошову вартість» [1].

В економічній літературі і нормативних документах часто застосовуються такі терміни, як «витрати» та «затрати». Терміном «витрати» позначається «переміщення коштів в процесі господарської діяльності, що приводить до зменшення коштів підприємства, або збільшення його дольових зобов'язань» [1].

За національними стандартами обліку доходами вважається збільшення економічних вигод протягом звітного періоду у формі припливу чи зростання активів або зменшення зобов'язань, що зумовлює збільшення капіталу. Термін «витрати» відповідно до бухгалтерського підходу означає зменшення економічної вигоди у звітному періоді внаслідок проведення банком фінансово-господарських операцій у формі відтоку чи зменшення активів або збільшення заборгованості, що призводить до зменшення капіталу [2].

Доходи банку можна представити наступним чином: процентний дохід (доходи за кредити та депозити); комісійний дохід (від операцій, пов'язаних з розрахунково-касовим обслуговуванням); чистий торговельний дохід (від торгівлі іноземною валютою та цінними паперами) та інші доходи (не пов'язані перерахованими вище операціями) [3].

Процентні доходи становлять близько 70% доходів банку, раніше це значення коливалось

в межах 80-85%, іншу частину складають непроцентні доходи. Таким самим чином витрати поділяються на процентні, що зазвичай становлять основну частину витрат та непроцентні.

Вихідними даними для аналізу структури доходів і витрат окремих банків є звіт про фінансовий результат банку.

У таблиці 1 представлено аналіз структури доходів ПАТ «ПУМБ» за 2016-2017 роки. Аналіз структури доходів банку протягом даного періоду дає змогу визначити такі основні тенденції:

– найбільшу питому вагу займають процентні доходи: 73% від загального обсягу доходів у 2016 році, 68% у 2017 році, 72% у 2018 році, це свідчить, що кредитування в різних формах було і залишається основним напрямом банківської діяльності;

– комісійні доходи є другим за питомою вагою джерелом банківського прибутку. За досліджуваній період 2016-2018 рр. даний показник становить відповідно 19%, 22%, 22%, спостерігається тенденція до збільшення. Збільшення питомої ваги комісійних доходів свідчить, що банк має проблеми з отриманням основного процентного доходу і його керівництво, вірогідно, намагається примножити надходження від платних послуг і комісійних, надаючи клієнтам нетрадиційні послуги [4]. Проте значення питомої ваги комісійних доходів може зростати не тільки у зв'язку з проблемами в діяльності, а ще і завдяки розширенню переліку банківських операцій, впровадженню нових продуктів і технологій, збільшенню кількості клієнтів і споживачів банківських послуг.

Якщо деякий банк має питому вагу процентних доходів на рівні 75%, цей банк є «середньостатистичним». Якщо ж частка процентних доходів такого банку становить 20% чи 99%, це вже є підставою для професійного запитання про причини такого відхилення від загальної

тенденції. Причин може бути кілька: як позитивних, так і негативних. Наприклад, частка процентних доходів деякого банку низька. Це може свідчити або про те, що даний банк має проблемний кредитний портфель, який не забезпечує надходження процентних доходів, або про те, що банк не має можливості знайти надійних позичальників чи свідомо не розвиває кредитування з різних причин. Отже, кредитний портфель цього банку або невеликий, або «поганий». Для банку це, безумовно, негативна ситуація, що потребує виправлення. Водночас банк може успішно надавати кредити, мати якісний кредитний портфель достатнього обсягу, але при цьому настільки активно займатися торговельними операціями чи наданням різноманітних банківських послуг, що питома вага процентних доходів на тлі інших доходів буде незначною. Така ситуація є цілком нормальною. Зазначимо, що відповідно до впливу аналогічних різноманітних причин комісійні доходи і результат від торговельних операцій також можуть суттєво відрізнятися від середніх значень по банківській системі. Такі відхилення самі по собі, без врахування інших показників доходів, не свідчать про певні здобутки чи негаразди конкретного банку, проте такі дані є вагомою підставою для подальшого дослідження причин їх виникнення [4].

Розглянувши в загальних рисах існуючі пропорції банківських доходів, проаналізуємо питання збалансованості структури банківських витрат 2016-2018 років (табл. 2).

Аналіз даних, наведених у таблиці 2, дає підстави стверджувати, що структура витрат банку відображає такі основні тенденції:

– процентні витрати, відрахування у резерви та операційні витрати питома вага яких коливається в межах відповідно 30-45%, 6-21%, та 28-48% є основними статтями банківських видатків;

Таблиця 1

Структура доходів ПАТ «ПУМБ» за 2016-2018 рр.

Показники	Роки			Питома вага, %			Відхилення в структурі	
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2017	2018
Процентні доходи	5045757	5178087	6574201	73%	68%	72%	-5%	4%
Комісійні доходи	1329330	1643649	1988679	19%	22%	22%	2%	0%
Результат від торговельних операцій	407129	385402	405688	6%	5%	4%	-1%	-1%
Інші доходи	109636	353455	122379	2%	5%	1%	3%	-3%
Всього	6891852	7 560593	9090947	100%	100%	100%		

Таблиця 2

Аналіз структури витрат ПАТ «ПУМБ» за 2016-2018 рр.

Показники	Роки			Питома вага, %			Відхилення в структурі	
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2017	2018
Процентні витрати	2913481	2153448	2451479	45%	31%	35%	-13%	3%
Комісійні витрати	348397	459645	483180	5%	7%	7%	1%	0%
Операційні витрати	1839874	2906786	3369555	28%	42%	48%	14%	5%
Відрахування в резерви	1342526	1156679	455305	21%	17%	6%	-4%	-10%
Податок на прибуток	80563	166743	322920	1%	2%	5%	1%	2%
Всього	6524841	6843301	7082439	100%	100%	100%		

Інколи так буває, що деякі статті банківських доходів мають від'ємне значення, зокрема результат від торговельних операцій. В таких випадках питома вага інших статей може не виправдано зростати. Подібні випадки трапляються і при аналізі структури банківських витрат. Аналіз відрахувань до страхових резервів зазвичай потребує більшої уваги, адже обсяг страхових резервів може збільшуватися не лише завдяки зростанню кредитного портфеля, що є доброю тенденцією, а й унаслідок погіршення його якості з різних причин, що є поганою тенденцією. Так само скорочення витрат на формування резервів може свідчити не лише про зменшення обсягу працюючого кредитного портфеля (що погано), а й про поліпшення його якості (що добре) [5; 8].

Єдиним більш-менш надійним показником, який міг би допомогти в цій ситуації, є відношення сформованих резервів до кредитного портфеля за станом на звітну дату (чим менший цей коефіцієнт, тим вища якість кредитного портфеля, якщо, звичайно, банк не приховує негаразди і коректно класифікує поточний стан наданих кредитів). Проте структура фінансового результату банків не містить даних про структуру їх активів і обсяги кредитних портфелів. Таким чином, аналіз структури витрат окремих банківських установ необхідно проводити з урахуванням описаної вище проблеми витрат на формування резервів.

На сучасному етапі розвитку банківської діяльності першочерговим завданням є пошук шляхів мінімізації витрат та отриманні доходів, достатніх для збереження коштів вкладників і підтримання життєдіяльності банку на належному рівні.

Висновки. Дослідження стану ПАТ «ПУМБ» у розрізі аналізу її доходів та витрат дає змогу визначити позитивну динаміку в цілому по банку. Перш за все необхідно визначити джерела додаткових доходів банку, до яких можна віднести зростання процентних та інших дохідних активів, зміну загального рівня процентної ставки за активними операціями, зміну структури дохідних активів шляхом підвищення питомих ваг ризикованих кредитів. Не меншої уваги потребують напрями видатків, обсяг яких слід мінімізувати. Процес мінімізації та зниження витрат банків і управління ними в практичній діяльності банківських установ є не самоціллю, а одним із факторів забезпечення їх фінансової стійкості та прибуткової діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Современный экономический словарь / за ред. Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. Москва : ИНФРА-М, 2006. 494 с. (ISBN 5-16-002705-X).

2. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України : Постанова № 17 від 27.02.2018 / Правління НБУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18>. (дата звернення: 01.10.2019).
3. Управління прибутком банку : монографія / за ред. О. А. Криклій, Н.Г. Маслак. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. 136 с.
4. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : навч. посібник. К.: Знання Прес, 2008. 535 с.
5. Гладких Д. Основні складові доходів і витрат українських банків. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 5 (207). С. 22-33.
6. Аналіз банківської діяльності : підручник / за ред. А.М. Герасимович, М.Д. Алексєнко, І.М. Парасій-Вергуненко. К.: КНЕУ, 2004. 599 с.
7. Письменна К.С. Шляхи оптимізації доходів та витрат банку. *Ефективна економіка*. 2012. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1518/1/Письменна%20К.%20С.%20ШЛЯХИ%20ОПТИМІЗАЦІЇ%20ДОХОДІВ%20ТА%20ВИТРАТ%20БАНКУ.pdf> (дата звернення: 01.10.2019)
8. Шмиголь Н.М. Доходи підприємств: сучасні методи управління. *Економіка : проблеми теорії та практики. Серія : Економіка та підприємництво*, Дніпропетровськ: ДНУ. 2010. Вип. 228. С.94-102.
9. Шмиголь Н.М. Економічна сутність доходів та дохідності в системі управління підприємством. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_7/files/EC709_46.pdf (дата звернення: 01.10.2019).

REFERENCES:

1. Raizberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B. (2006). Modern economic dictionary. – 5th ed., Rev. and DOP, M.
2. Rules of accounting of income and expenses of banks of Ukraine: Approved resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated (2018), №17, Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893> (accessed 1 October 2019).
3. Crickley O.A., Maslak N.G. (2008). Management of the Bank's profit [Text]: monograph, Sumi: DVNZ "UABS NBU", 136 p.
4. Sheludko V.M. (2008), The financial market: a textbook / V.M. Sheludko. – K.: Knowledge Press.
5. Gladkikh D. (2013). The Main components of income and expenses of Ukrainian banks // D.V. Gladkikh / National Bulletin Bank of Ukraine. – No. 5 (207) – Pp. 22-33.
6. Gerasimovich A.M. (2014) Analysis of banking textbook / A.M. Gerasimovich, M.D. Alekseenko, I.M. Parasiuk-Vergunenko et al. – K.: KNEU.
7. K.S. Pismenna (2012). Ways to optimize the income and expenses of the Bank – Effective economy. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1518/1/Письменна%20К.%20С.%20ШЛЯХИ%20ОПТИМІЗАЦІЇ%20ДОХОДІВ%20ТА%20ВИТРАТ%20БАНКУ.pdf> (accessed 1 October 2019).
8. N.M. Shmygol (2010). Income of enterprises: modern management methods / – Economics: problems of theory and practice.
9. N.M. Shmygol (2009). Economic essence of income and profitability in the system of enterprise management Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_7/files/EC709_46.Pdf (accessed 1 October 2019).